

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

Кафедра початкової освіти

**ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ
І ПРЕДМЕТНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ
ЗАСОБАМИ СУЧАСНИХ
ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ**

Збірник наукових праць

Випуск 11

Кривий Ріг – 2018

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ СПІЛКУВАННЯ СТУДЕНТІВ У ЕТНОКУЛЬТУРНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ВНЗ

Л.Р. Шпачук

Аналіз наукової літератури (Б.Г. Ананьєв, Г.М. Андрєєва, В.М. Бєхтерєв, М.М. Богомолєв, Л.С. Виготський, І.Б. Гріншпун, Е.В. Де-Робєрті, Н.В. Казарінова, Н.І. Карєєв, В.Н. Куніцина, А.М. Леонтєєв, В.М. Мясищєв, Л.А. Петровська, В.М. Погольша, С.Л. Рубінштейн, А.М. Ждан, А.А. Ухтомський, М.М. Обєзов та ін.) дозволяє говорити про те, що спілкування як сфера життєдіяльності людей і науковий феномен привертає увагу представників різних галузей знань, а саме: філософії, соціології, історії, психології, лінгвістики, педагогіки, етнографії, соціоніки та ін. Ця проблема стала однією з найважливіших у дослідженнях А.А. Бодалева, Л.П. Буєва, А.А. Леонтєєва, І.О. Зимньої, Б.Ф. Лємова, які акцентують увагу на його міждисциплінарному статусі, маючи на увазі, з одного боку, глобальність, а з іншого – багатоаспектність даного явища.

У філософському розумінні, спілкування – це «специфічний для суб'єктів спосіб взаємостосунків, спосіб буття людини у взаємозв'язках з іншими людьми» [12, с.330]. Спілкування не зводиться лише до обміну інформацією та соціально-психологічним контактам, воно «включає всю глибину взаємостосунків, утілюється через збагачення суб'єктом свого життя життям усіх інших суб'єктів» [12, с.330].

Соціальний аспект вивчення проблеми спілкування ґрунтується на тому, що при його характеристиці взаємодія між людьми розглядається не тільки як акт передачі інформації, але і як внутрішній механізм життя колективу. У контексті даного напрямку спілкування виступає соціальним феноменом. Він являє собою певний механізм організації, структурування, а також функціонування людського суспільства, визначаючи способи життєдіяльності людей у соціально-історичному та в соціально-культурному контексті.

На переконання Б.Ф. Лємова, «потреба у спілкуванні належить до числа основних (базових) потреб людини. Вона диктує поведінку людей такою ж мірою, як і так звані вітальні потреби. Це і природно, оскільки спілкування є необхідною умовою нормального розвитку людини як члена суспільства, як особистості» [8, с.112].

У дослідженнях із психології знаходимо різні дефініції поняття «спілкування». Перш за все, спілкування розглядається як процес міжособистісної взаємодії, що породжується широким спектром актуальних потреб суб'єктів взаємодії, спрямований на задоволення цих потреб і опосередкований певними міжособистісними стосунками.

За твердженням А.В. Петровського та М.Г. Ярошевського, «спілкування – це складний багатоплановий процес встановлення і розвитку контактів між людьми (міжособистісне спілкування) і групами (міжгрупове спілкування). Він породжується потребами спільної діяльності і включає мінімум три різні процеси: комунікацію (обмін інформацією), інтеракцію (обмін діями) і соціальну перцепцію (сприйняття і розуміння партнера) [10, с.229].

Спілкування в єдності розгляданих сторін є способом організації спільної діяльності і взаємин включених у неї людей. Для кожного педагога дуже важливо знати закономірності спілкування, розвивати навички та здібності спілкування, завдяки яким педагогу вдається продуктивно включати учнів у спільну з ним діяльність, налагоджувати взаємодію та взаєморозуміння, тобто здійснювати повноцінне педагогічне спілкування.

«Під педагогічним спілкуванням розуміється система, прийоми і навички взаємодії педагога і учнівського колективу, змістом якого є обмін інформацією, надання навчально-виховного впливу і організація взаєморозуміння. Педагог виступає як ініціатор цього процесу, організовує його і керує ним. Педагогічне спілкування, таким чином, виступає, з одного боку, як емоційне тло навчально-виховного процесу, а з іншого – як його безпосередня змістовна характеристика» [9, с.129].

Серед основних умов ефективності педагогічного спілкування, за А.А. Бодальєвим, такі:

- спілкування стає педагогічно ефективним, якщо здійснюється за єдиним гуманістичним принципом у всіх сферах життя вихованців;
- якщо спілкування супроводжується вихованням цінностей;
- якщо забезпечується засвоєння необхідних психолого-педагогічних знань, умінь і навичок пізнання інших людей і поводження з ними [3, с.220].

Усе сказане вище, безумовно, можна екстраполювати і на студентське середовище.

Слід відзначити той факт, що у процесі спілкування відбувається передача і прийом повідомлення за допомогою як вербальних, так і невербальних засобів. Воно включає як прямий, так і зворотний зв'язок. У результаті цього відбувається обмін інформацією між учасниками спілкування, а також їх вплив один на одного і взаємодія. Цей факт підтверджує тезу про те, що спілкування являє собою актуалізацію стосунків, воно має суспільний, культурний, а також історичний характер.

Багатоаспектність феномену «спілкування» стала джерелом для виникнення різних підходів до його дослідження. Проблему підготовки особистості до організації повноцінного спілкування аналізують і висвітлюють учені в багатьох країнах світу. Найбільш відомі роботи в цьому напрямку належать Дж. Гілфорду, К. Леві-Строссу, А. Маслоу, Ж. Піаже, Р. Селману, Е. Еріксону та ін. У вітчизняній педагогіці ефективно розробляються різні аспекти проблеми міжособистісного спілкування. Наприклад, теоретико-методологічні основи спілкування привертають увагу Ф.Ф. Корольова, А.Т. Куракіна, А.В. Киричука і Л.І. Новікової. Питання ролі спілкування в пізнавальній діяльності учнів досліджені З.І. Васильєвим, Т.І. Шамовою та Г.І. Щукіною. Спілкування в колективах різного типу стало об'єктом уваги Б.З. Вульфова, І.П. Іванова, Т.А. Мальковської та ін. А ось проблемам, пов'язаним зі спілкуванням учнів різних вікових груп, приділяють пильну увагу Г.М. Андрєєва, М.І. Лісіна, А.А. Люблінська, А.В. Мудрик, Г.А. Цукерман та ін.

Останнім часом значно зростає інтерес до проблеми культури спілкування у студентському середовищі, оскільки спілкування – основа і обов'язковий компонент навчання студентів.

Грунтовний аналіз численних досліджень різного рівня проблеми формування культури спілкування студентів проведено С.В. Дрокіною. Такими вченими, як Т.А. Алексеева, А.С. Ахієзер, А.А. Ахмадєєв, Л.А. Бєляєва, В.Н. Іванов, А.А. Кара-Мурза, В.В. Козловський, А.С. Панарін, В.І. Філоненко та ін. вивчений процес формування культури спілкування, проведено аналіз зміни форм і умов спілкування в інформаційному суспільстві. Зокрема, В.Ю. Бабаєва, А.Е. Войскунський, В.Е. Іванов, В.В. Тарасенко проаналізували глобальну мережу Інтернет як соціальне явище і визначили її роль у становленні особистості в сучасному суспільстві [5, с.319].

Однак, незважаючи на відчутні досягнення, ряд проблем, актуальних для теорії і практики формування культури спілкування студентів, залишається недостатньо висвітленим. У їх числі й обґрунтування педагогічних умов формування культури спілкування студентів у етнокультурному середовищі. У зв'язку з цим, вважаємо необхідним перш за все проаналізувати поняття «педагогічні умови».

Аналіз наукової літератури переконує в тому, що думки вчених з цього питання різняться. Наприклад, Н.В. Іпполітова і М.В. Зверєва розглядають педагогічні умови як компоненти єдиної педагогічної системи. З точки зору Б.В. Курпріянової та С.А. Диніної, педагогічні умови – це планомірна робота з уточнення закономірностей як стійких зв'язків освітнього процесу. Як комплекс заходів, що включає зміст, методи, організаційні форми і засоби, спрямовані на розв'язання конкретних завдань навчання і виховання, розглядають педагогічні умови В.І. Андрєєв, А.Я. Найн, Н.М. Яковлева та ін. [11, с. 139].

На переконання В.І. Андрєєва, педагогічні умови – це «обставини процесу навчання, які стають результатом цілеспрямованого відбору, конструювання та використання елементів змісту, методів, а також організаційних форм навчання для досягнення певної дидактичної мети» [2, с.418-419].

Дуже важливо організувати такий педагогічний процес, при якому взаємодія студентів і викладачів була б продуктивною і цілеспрямованою на досягнення загального результату.

Унаслідок узагальнення різних підходів до розв'язання проблеми формування культури спілкування студентів, у тому числі й в етнокультурному середовищі, можна зробити висновок про те, що найбільш дієвими і перспективними можуть бути наступні:

– забезпечення викладачем як організатором навчально-виховного процесу якісного рівня спілкування з опорою на ідеї гуманізму і технології суб'єкт-суб'єктної взаємодії;

– організація педагогічно обґрунтованого процесу спілкування з урахуванням дидактичних принципів: цілеспрямованості і планомірності, системності та науковості, доступності та зв'язку теорії з практикою, наступності і перспективності; всебічного розвитку особистості, оптимізації, індивідуалізації, диференці-

ації; наочності, емоційності, активності; міцності і дієвості знань, умінь і навичок; усвідомленого засвоєння науково-теоретичних основ спілкування та ін. ;

– спонукування студентів до самовиховання і самовдосконалення у спілкуванні. Для досягнення високого рівня майстерності у спілкуванні необхідна систематична і планомірна робота над манерою спілкування. Слід формувати вміння стримувати емоції, правильно відстоювати свою точку зору, будувати стосунки на основі поваги і рівного партнерства;

– створення передумов для формування у студентів позитивного взаємовигідного співробітництва на основі залучення до етнічної культури взагалі і окремого регіону, зокрема;

– створення сприятливої атмосфери для встановлення толерантних стосунків між студентами різних національностей, тобто терпимості до іншого світогляду, поведінки, звичаїв і способу життя;

– формування у студентів позитивного досвіду міжнаціональної взаємодії, міжетнічної культури в умовах етнокультурного середовища через упровадження в навчально-виховний процес аккультураційного, соціально-психологічного, діалогового та ін. педагогічних підходів.

Таким чином, педагогічні умови формування культури спілкування студентів – це сукупність дій і взаємодій, які забезпечують внесення необхідних змін у цілісне формування культури спілкування студентів з урахуванням конкретної соціальної ситуації.

У результаті теоретичного осмислення проблеми, аналізу педагогічних поглядів можна стверджувати, що культуру спілкування необхідно розглядати як важливий компонент загальної культури студента і як його динамічну особистісну якість.

Література

1. Андреев В.И. Диалектика воспитания и самовоспитания творческой личности / В.И. Андреев. – Казань : Изд-во КГУ, 1988. – 238 с.
2. Андреев В.И. Педагогика творческого саморазвития / В.И. Андреев. – Казанский ун-т, 1996. – Кн. 1. – 565 с.
3. Бодалев А.А. Личность и общение: Избр. Труды / А.А. Бодалев. – М.: Педагогика, 1983. – 271с.
4. Большой психологический словарь / Под ред. Б.Г. Мещерякова, В.П. Зинченко. – М.: Прайм Евразия, 2003. – 672 с.
5. Дрокина С.В. Степень разработанности проблемы формирования культуры общения студентов вуза / С.В. Дрокина // Вектор науки. – ТГУ. – 2011. – №3 (17). – С.316-320.
6. Зверева М.В. О понятии «дидактические условия» /М.В. Зверева //Новые исследования в педагогических науках. – М.: Педагогика. – 1987. – № 1. – С. 29–32.
7. Куприянов Б.В. Современные подходы к определению сущности категории «педагогические условия» /Б.В. Куприянов, С.А. Дынина // Вестник Костромского гос. ун-та им. Н.А. Некрасова. – 2001. – № 2. – С. 101–104.
8. Ломов Б.Ф. Проблема общения в психологии / Б.Ф. Ломов /Хрестоматия по психологии. – Под ред. А.В. Петровского. – М.: Просвещение, 1987. – С.108-117.
9. Общая психология: Учеб. для студентов пед.ин-тов /А.В. Петровский, А.В. Брушлинский, В.П. Зинченко и др.; Под ред. акад. АПН СССР А.В. Петровского. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Просвещение, 1986. – 464 с.

10. Психологический словарь / Под общ. ред. А.В. Петровского, М. Г. Ярошевкого. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Политиздат, 1990. – 494 с.
11. Сивцева А.С. Определение содержания понятия «педагогические условия» методом контент-анализа / А.С. Сивцева // Вестник Житомирского государственного университета. – Выпуск 4 (76). – Педагогические науки. – 2014. – С.139-143.
12. Философский словарь / Под ред. И.Т. Фролова. – 5-е изд. – М.: Политиздат, 1986. – 590 с.
13. https://interactive-plus.ru/article/17134/discussion_platform

ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ МЕТОДИКИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ РІДНОЇ МОВИ

А.Ю. Воловик

Формування комунікативно-мовленневих умінь – одна з основних проблем сучасної методики навчання мови, оскільки відсутність належної кореляції між теоретичними знаннями і практичними мовленневими вміннями позначається на кількісних і якісних характеристиках мовлення, породжує різного типу мовленнєві помилки й недоліки [1, с. 14]. З метою запобігання їм, окрім опанування теорії мови, школярів необхідно вчити орієнтуватися в конкретній мовленнєвій ситуації, відповідно до цього добирати зміст та мовні засоби для вираження думки, володіти правилами мовленнєвої поведінки в різних умовах спілкування.

Сьогодні наразі залишається дуже важливим питання для сучасної освіти: підвищення мовної культури учнів, формування комунікативної компетентності на уроках української мови, шляхи вдосконалення усного та писемного мовлення, робота з попередження та усунення мовних помилок учнів сучасної початкової школи.

Мета статті полягає у тому, щоб дослідити механізм формування мовленнєвих умінь, а також охарактеризувати основні шляхи удосконалення мовленнєвої культури молодших школярів.

Щоб сформувати мовну особистість необхідно враховувати дані психології. Сучасному вчителю без подібних знань неможливо обійтися на уроках. Практика ж показує, що досить часто вчителі нехтують саме цим компонентом. Але ж спілкування – не проста передача інформації однієї особи іншій. Спілкування – це необхідна умова розвитку людини в суспільстві.

Сучасна шкільна методика навчання учнів мовлення виходить з теорії мовленнєвої діяльності, концептуальні положення якої розроблені видатними вченими Л. Виготським, О. Леонтьєвим, О. Лурією, М. Жинкіним та ін. Ці ідеї практично були реалізовані в працях Т. Ладигенської, М. Львова, В. Капінос.

Л. Виготський висунув такі ідеї: «Мовленнєва діяльність – це знакова діяльність; мовний розвиток – процес, пов'язаний із психічним розвитком, розвитком практичної діяльності, соціальних форм поведінки; розвиток знакового позначення в мовленнєвій діяльності є розвитком узагальнення за допомогою мовного знака» [2, с. 26].